

YALNIZLAR ROMANINDA İRADE FELCİ VE KAÇIŞ

Oğuz ÖCAL*

ÖZET

Yalnızlar, aydın bireyin yaşamakta olduğu irade felci ve kaçış durumunu anlatan bir romandır. İlk yayınlandığı zaman yazarı tarafından *Gordiyom* olarak adlandırılan ve daha sonra ismi *Yalnızlar* olarak değiştirilen roman, iki farklı başlığı dikkate alınarak iki şekilde okunabilir. Roman, *Yalnızlar* isminden yola çıkılarak yalnızlık durumunu anlatan bir metin olarak okunabileceği gibi *Gordiyom* ismi göz önünde tutularak bireyin kilitlenme-düğümleme veya çıkışsızlık durumunu ele alan bir roman olarak da değerlendirilebilir. Bu yazıda *Yalnızlar*, irade felci veya kilitlenme durumunu somutlayan bir roman olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Varoluşsal sorunlar, irade felci, kaçış, *Yalnızlar* ve Erhan Bener.

IN THE NOVEL OF ALONES WILLPOWER STROKE AND ESCAPE

ABSTRACT

Yalnızlar, (*Alones*) is a novel depicting willpower stroke and escape situation that intellectual individual experiences. When first published, the novel was named *Gordiyom* by its author then this name was changed into *Yalnızlar* (*Alones*). Thus this novel can be read in two ways considering its two topics. By considering its name *Yalnızlar* (*Alones*), the novel can be read either as a text describing the situation of loneliness or considering the name *Gordiyom*, it can be evaluated as a text describing locked up-knotted up or unsolvable situation. In this

---

* Dr. Kırıkkale Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ogzocal@hotmail.com

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*
Volume 5/4 Fall 2010

abstract *Yalnızlar (Alones)* was studied as a novel concretizing willpower stroke or locked up situation.

Key Words: Existential problems, willpower stroke, escape, *Alones* and Erhan Bener

Giriş

İlk olarak *Gordiyom* ismiyle yayınlanan, ancak daha sonra yazarı tarafından kısmen yeniden yazılan ve adlandırılan *Yalnızlar*, farklı okumalara açık bir romandır. Erhan Bener, bir söyleşisinde romanın ilk önce *Gordiyom* adıyla yayınlandığını, daha sonra metnin ismini *Yalnızlar* olarak değiştirdiğini söyler¹. *Yalnızlar*, ismi ve şahıs kadrosu dikkate alınarak yalnızlığı anlatan bir roman olarak okunabileceği gibi yazarınca verilen ilk isim olan *Gordiyom*'dan hareket edilerek psişik kilitlenme, irade felci veya çıkışsızlık durumunu anlatan bir roman olarak da değerlendirilebilir². Bu iki hususun yanında roman, sadece içeriği dikkate alınarak kapitalist bireyciliğin olumsuz sonuçlarını somutlayan bir metin olarak da okunmaya son derece müsaittir. Bu yazıda roman, *Gordiyom* ismi dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Yalnızlar, aydın bireyin yaşamakta olduğu irade felci ve kaçış durumunu anlatan bir romandır. Romanda söz konusu irade felci ve kaçış durumu; başkışı Nevzat'ın kendisiyle, sürekli farkına vardığı ancak aşamadığı durumuyla, içinde yaşadığı kent ve çevresindeki insanlarla kurduğu ilişkileriyle somutlanır. Yirmi dört bölümden oluşan ve hacimli bir roman olan *Yalnızlar*'da aydın bireyin çağdaş

¹ Erhan Bener, Feridun Andaç'la yaptığı uzun soluklu söyleşide bu hususu şöyle ifade: "(...) Benim *Yalnızlar* romanım -ilk baskısındaki adı *Gordiyom*'du- o sıra yayına hazırlanıyordu. Salim Şengil, Evecit'e vermiş okusun diye. Evecit çok beğenmiş o ara. Ulus gazetesinin genel yayın yönetmeniydi. Şengil'in isteği üzerine romanın arka kapak yazısını o yazdı. Ne var ki kitap büyük bir talihsizliğe uğradı. İki cilt halinde yayınlanacaktı. Birinci cilt çıktı. İkinci cilt dizildi, basıldı ama ciltlenmek üzereyken matbaayı su bastı, bütün kâğıtlar ıslandı, ikinci cilt mahvoldu gitti. Salim Şengil maddi sıkıntı içindeydi. Yeniden basılamayacağını söyledi. Olayı öğrenen Evecit bana telefon etti: "Çok üzüldüm, isterseniz Ulus'ta tefrika edelim" dedi. Çok sevindim ama romanın ilk cildi *Gordiyom* adıyla çıkmıştı. Adını *Yalnızlar*'a çevirdik. Tefrika olacağına göre bir kere daha gözden geçirdim. Yeni baştan yazılmış gibi oldu" (Andaç 2004, 56).

² *Yalnızlar* romanı, belirttiğimiz gibi iki ayrı başlığı dikkate alınarak düğümleme ya da yalnızlık durumlarını anlatan bir roman olarak iki şekilde okunabilir. Bu yazıda, düğümleme durumunu anlatan bir metin olarak kabul ettiğimiz ve öyle değerlendirdiğimiz *Yalnızlar* romanı, eleştirmen Fethi Naci tarafından yalnızlık durumunu anlatan bir metin olarak ele alınmıştır. Söz konusu değerlendirilme için bakınız: (Fethi Naci 2007, 450-453).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

durumu, karmaşık, hatta çapraz ilişkilerle sunulduğu için yukarıda işaret ettiğimiz içeriğin analizi, vak'anın ana çizgileriyle özetlenmesine, roman kişilerinin kısaca tanıtılmasına ve belli başlı işlevlerinin tespit edilmesine bağlıdır.

Roman, başkişi Nevzat'ın Erdemir'ten İstanbul'a dönüşünü veya kaçışını ifade eden bir kısım ile başlar. Başkişi doktor Nevzat, Erdemir'e, üç yıl önce bir askerî sürgün olarak gelmiş, askerlik sonrası ise İstanbul'a dönmek yerine özgürlüğün "tadını çıkabilmek" için Erdemir'te kalmış bir aydındır. Yalnız olan ve anlamsal boşluk içinde bulunan Nevzat, Erdemir'te kendisi gibi memur olarak bulunan kişilerle tanışır. Daimî bir irade problemi olan ve akış içinde kontrolü hemen hemen hiç eline alamayan Nevzat, çevresindeki kişilerle birlikte içerek sürdürür yaşamını. Ancak o, rutinleşmiş yaşamından, anlamsızlıktan ve yalnızlığından memnun değildir; içkinin bir kaçış olduğunun farkındadır. Yaşamına anlam arar; içinde bulunduğu ve içerek uyuşmaktan oluşan "çember"i kırmak ister. Ancak iradesi felç olduğu için bunu gerçekleştiremez. Nihayet bir gün karşısına Macide çıkar. Bursa eşrafından bir aileye mensup olan ve bir yaz tatilini geçirmek üzere Erdemir'e gelmiş olan Macide ile yakın dostlarının vasıtasıyla tanışan Nevzat, içinde bulunduğu durumu aşmasına yardım edeceğini düşündüğü için bu genç kızla nişanlanır. Ne istediğini tam olarak bilmeyen Nevzat, Macide ile nişanlandıktan sonra ispirto içerek intihar etmiş olan arkadaşı Galip'in karısı Nermin'e âşık olur. İki kadın arasında kalan ve Macide'yi tercih eden Nevzat, istemese de bu esnada Macide ile de Nermin'le de ilişkisini sürdürür. Ancak bu onun için rahatsız edici bir durumdur. Nevzat, karısı Macide'den ayrılmak ister; kararını ona bildirir. Söz konusu karar karşısında dehşete düşen Macide, yaşamakta olduğu "dış gebelik" sonucu o gün kan kaybından vefat eder. Nevzat, Macide'nin ölümünden dolayı kendisini suçlu hisseder. Bir an için bile olsa aklından Macide'yi öldürmek geçtiği ve o esnada bir tesadüf sonucu Macide öldüğü için Nevzat'ın yaşamı, alt üst olur. Öte yandan Macide'nin ölümünden habersiz olan Nermin, sevgilisini, ailesiyle baş başa bırakma kararı alır; şehirden uzaklaşır. Nevzat, Macide'nin ölümünden sonra bir daha hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını anlar. Daha çok içerek kontrolü tamamen yitirir. Bu arada, Macide'nin ölüm haberini almış olan Nermin, Erdemir'e yeniden döner. Necati ise dilsiz Musa'nın tecavüzüne uğrar ve intihar eder. Önce Galip'in, sonra Macide ve Necati'nin ölümü, Nevzat'ın irade edip çıkamadığı "çember"i parçalar. Nevzat, hiçbir sorununu çözmeden, her şeyi olduğu gibi bırakarak şehirden uzaklaşır; yaşananlardan kaçır.

Kısaca bu şekilde özetlediğimiz romanın başkişisi Nevzat'tır. O, aynı zamanda şahsında içeriğin ifade edildiği kişidir;

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

tematik güçtür. Dolayısıyla romanın varlık sebebi ve odak kişisidir. Diğer roman kişileri, onunla ilişkisine göre öne çıkarlar ya da unutulurlar. Bu roman kişilerini ise kendi içerisinde, ikinci ve üçüncü dereceden önemli kişiler olarak tasnif etmek mümkündür. İkinci dereceden önemli roman kişileri, müzik öğretmeni Nermin ile Fransızca öğretmeni Necati'den oluşur. Her ikisi de birer yardımcı kişidir; varlıklarıyla Nevzat'ın hâkim anlatıcı tarafından adlandırılmayan kimi tinsel durumlarını, adlandırmaya/tanımlamaya yardım ederler. Necati, tıpkı Nevzat gibi yalnızdır, anlam bulamaz yaşamdan, sürekli içer; öte yandan Nevzat'tan farklı olarak yaşamı tamamen olumsuzlayan kötümser bir mizaca sahiptir. Güce verdiği önemle, sorunları karşısında aldığı tavrıyla Necati, Nevzat'ın içinde bulunduğu durumun belirginleşmesine olanak sağlar. Nermin ise yasak aşkı Nevzat'ın iç dünyasına, şeyler karşısındaki tavrına, zorluklar karşısında gerileyişine ve iradesizliğine şahitlik eder. Romanda üçüncü dereceden önemli kişiler ise Macide, Savcı Şevket, üsteğmen Galip, Terzi Nuri, dilsiz Musa, Adalet ve Remzi Bey gibi isimlerden oluşur. Yardımcı ya da dekoratif kişi olarak romanda yer alan bu kişiler, vak'anın gelişimini ve bitişini doğrudan etkilemezler.

Romanın odak kişisi, şahsında irade felci ve kaçış durumu ifade edilen Nevzat, kimdir? Bir insan olarak neleri sorunsallaştırmış, onlar karşısında nasıl bir tavır takınmıştır?

Varoluşsal Sorunlar

Tıp doktoru olan Nevzat, Erdemir'e 1945 yılında, İstanbul'da askerliğini yaparken komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle sürgün olarak gelmiş bir aydındır. Sürgünlüğünden dolayı kurulu düzene karşı kırgın olan Nevzat, askerlik hizmetini bitirdikten sonra İstanbul'a dönmek yerine, kendisine yeni bir yaşam kurmak, yeni bir başlangıç yapmak için Erdemir'te kalır. Kendisine karşı daima dürüst olmaya çalışan Nevzat, yalnızdır, anlamsal boşluk içindedir. Özerk veya özgür değildir, kendisini üstlenemez. Diğer bir ifadeyle Nevzat; yalnızlık, anlamsızlık ve özgürlük gibi varoluşsal sorunları olan bir bireydir.

Nevzat'ın sorunsallaştırdığı hususiyetlerden birincisi, yalnızlığıdır. İnsanın kökten gerçeği olarak işaret edilen ve kişinin psikik, ekonomik ve kültürel durumuna göre içeriği değişen yalnızlık, hem birliktelik-hem yalnızlık varlığı olan insanın diyalektik uğraklarından birisidir. Daha açık bir ifadeyle yalnızlık, birliktelikten önceki uğaktır. Yalnızlık, eğer birlikteliğe evrilen bir sürecin ürünü ve insanı yeni yaşantılara hazırlayan bir uğrak değilse normal dışı bir durumdur. Diğer durumda yani yalnızlık-birliktelik diyalektiğini/bütünlüğünü kurmuş bir insan için ise bir imkândır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

İnsanı farkındalığa sıçratır; varlığıyla, varlığının imkânları ve içselleştirdiği dış dünyayla karşılaştırır. Nevzat'ın yalnızlığı, diyalektik bütünlüğü olan bir yalnızlık değil, parçalanmış insanın veya bireyci bir toplum tarafından dolayımlanan -kışkırtılan- kendine dönük bilincin yalnızlığıdır. Bir ayağı bencillikte duran bu tür yalnızlık, dolayısıyla insanlarla birlikteyken de aşılamayan bir engeldir. Yalnızlığının, dolayısıyla içinde bulunduğu durumun farkında olan Nevzat, sorununu çözmek için Erdemir'e kendisi gibi dışarıdan gelmiş memurlarla arkadaşlık veya dostluk ilişkisi kurmaya çalışır, Macide ile evlenir, Nermin'le ilişki yaşar, ne var ki sorunu olduğu gibi kalır; hiçbir şekilde yalnızlık duvarını aşamaz. Ayrıca o, içinde yaşadığı şehir ve şehrin insanlarıyla arasına mesafe koyduğu, onlara daima "yukarıdan" baktığı ve bilinçli olarak "yabancı"laştığı için de yalnızdır. Zaman zaman halktan insanlarla birlikte olsa da yalnızlığını aşamaz. İçinde bulunduğu durumu, şöyle tespit eder: *"Orada, o küçük kentte kendisini bekleyen yalnızlığı şimdi daha iyi anlıyordu. Gerçi Macide'nin ölümünden önce de yalnızdı. Nermin'e, Necati'ye, bütün arkadaşlarına, hastalarına karşın bugünkü kadar yalnızdı yine de. Bunu, daha iyi anlıyordu şimdi, o kadar. Herkes tanıdık, her sokak, her ev bildik. İç içe, yüz yüze yaşadığı insanlar, düşlerini bile gizleyemediği sorgulu bakışlarla çepeçevre sarılmış; dirençsiz tekliğiyle, bugün her günküden daha da yalnız"* (Bener 2002, 134).

Nevzat'ın yalnızlığıyla iç içe geçmiş durumda olan sorunlarından bir diğeri ise anlamsal boşluk içinde olmasıdır. Anlamsal boşluk; bir yönsüzlük durumunu, gidilecek yönün de peşinden koşulacak bir amacın da olmadığını işaret eder. Anlam, hem verilir hem de bireyin kendisi tarafından yaratılır. Birey, hem verili anlam dizgelerine katılır, birlikte yaşadığı toplumun ve insanlığın ortak yüksek değerlerine iştirak ederek şeyleri içselleştirir hem de şeylere kendisi anlam verir, kendisini büyüleyecek ve itekleyecek anlamlar üretebilir. Bu hususun gerçekleşmesi, hem eğitim işidir hem de bireyin tasarrufundadır. Bu bağlamda Nevzat, varlığının nedeni olmadığını bilir, yani anlamsal boşluk içinde olduğunun farkındadır. O, kurulu düzene ve sömürü-haksızlık mekanizmasını işlettiği için karşı çıkar; ancak kararlılık ve sadakat gerektiren karşı bir tavrın da sahibi olamaz. İçinde bulunduğu cemiyetin ortak değerlerine yabancıdır. Öyle ki Erdemir'te, bir Anadolu kasabasında olmasına rağmen, kendi içindedir ve sürekli kendisiyle meşguldür. Dolayısıyla ortak anlam dizgeleriyle ilgilenmez. Kendisini adayabileceği, insanlara yardım edebileceği bir işi olmasına rağmen onu anlamlı bir çalışma alanı olarak göremez. Aynı zamanda dostluk, paylaşım, karşılıksız sevgi gibi değerleri, kendisi için anlam üreten birer kaynak

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

hâline getiremez. Roman kişilerden Nermin'e göre Nevzat, sürekli arayan kişidir, ancak Nevzat gerçekte arayan kişi değil, sadece sorununu fark eden, anlamsızlık içinde kendisini ve "yeteneklerini harcayan" kişidir. Şöyle konuşur: "(...) Oysa o, insanın yaşaması için birtakım nedenler bulması gerektiğine inanmıyor muydu? Daha önceki sıkıntılarının asıl nedeni bu değil miydi? İki kuruşu nasıl olsa kazanır. Bu kentin havası, bu iç içe yaşamak zorunda olduğu meraklı insanlar yığını, bu amaçsız yaşama, bu zorunlu içkicilik çürütüyor onu, yeteneklerini yitirmesine neden oluyordu (...)" (Bener 2002, 192).

Nezvat'ın yalnızlık ve anlamsal boşluk gibi diğer bir sorunu ise özgürlüktür. Özgürlük, en kısa ifadesiyle sorumluluk demektir. Kendi içerisinde olumlu ve olumsuz özgürlük olarak ikiye ayrılır. Olumlu özgürlük, sorumlulukla; olumsuz özgürlük ise sorumsuzlukla özdeşdir. Büyük İskender'e Gordıyom düğümünü bir kılıç darbesiyle çözdüğü/kestiği için hayran olan ve bu irade örneğine çıkışsızlığını, dolayısıyla iradesinin felç olduğunu fark ettikten sonra birkaç defa vurgu yapan Nezvat, özgür olamadığını, dolayısıyla sorunlarına takılıp kalmış olduğunu, şeyleri ancak sorumluluk üstlenerek aşabileceğini bilir. Ama sorumluluk almaz; sıkıntılarının kendiliğinden çözüleceğini düşünerek bekler: "(...) Biliyordu, bütün bu baş dönmelerinin, bu halsizliklerinin nedeni tütündü. Hepsi bu. Ama olmuyordu, işte. Bir şeyi bilmek başka, içinden duymak başka şeydi. İstemek, istememek sorunu. Daha doğrusu, kesin bir karar verip verememek. Verilen kararı yerine getirip getirememek. Sorunların çözümünü hep geriye bırakmak. Savsaklamak. Bütün düğümlerin bir gün kendiliğinden çözüleceğini umarak, beklemek. Belki onun bütün davranışlarının, bütün yaşam felsefesinin özeti idi bu. Hiçbir koşulu yaratmaya uğraşmadan, olayların kendiliğinden, kendi istediği yönde gelişmesini beklemek, istediği olmayınca da, başkaldırmamak, küsmek, çocuklar gibi..." (Bener 2002, 21).

İrade Felci ve Kaçış

Nermin'in ifadesiyle "sürekli içine bakan ve kendisini çok düşünen" Nevzat, yalnız olduğunu, anlamsal boşluk içinde bulunduğunu, özerk/özgür olmadığını ve beklediğini bilir. Kendisine yalan söylemeden "vahim" bir durumda olduğunu itiraf eder. Farkına vardığı durumu, onu, iki olanakla karşı karşıya getirir. Nevzat, ya içinde bulunduğu durumu aşacak ya da şeyleri olduğu gibi bırakacaktır. Birinci olanak; irade, sorumluluk, emek, kararlılık, ısrar ve cesaret gerektirdiği, ayrıca bir düşünüş riskini içerdiği için Nevzat, ilkinde göre daha kolay olan ikinci olanağı tercih eder. Sorumluluğun ağırlığından kaçır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010

İrade, kişinin benliğini bir yöne ya da bir amaca doğru harekete geçirme yetisidir (May 2008, 269). İrade felci ise dolayısıyla kişinin düşünmesi ama eyleme geçmemesi, istemesi ama onları eyleme dönüştürememesidir. Diğer bir ifadeyle irade felci, kişinin sorun olarak gördüğü şeylere hayır diyememesidir. Takiyetin Mengüşoğlu, insanı, hayvandan ayıran hususiyetlerden birisinin de “hayır” diyebilmesi olduğunu söyler (Mengüşoğlu 1988, 294). Rollo May ise iradenin, karşı çıkmakla, hayır demekle başladığını söyler (May, 2008, s.353). Bu durumda irade felci, varolan durum karşısında kayıtsız kalmak, aldırmamak, hiçbir sorumluluk üstlenmemek, sorunlardan uzaklaşmak, eyleme geçmek yerine beklemek, en toplayıcı ifadeyle hiçbir şeye hayır diyememektir.

Varolan sorunlarıyla hesaplaşmak yerine onlardan kaçan Nevzat’ın irade felci yaşadığını, dolayısıyla kaçtığını işaret eden eylemlerini; evlenmesi, kurtarıcı beklemesi, içmesi ve kaçışı olarak kendi içerisinde dört gruba ayırmak mümkündür.

Nevzat, iradesizliğiyle, kendi ifadesiyle söylersek “korkak”lığıyla bir kördüğümüne dönüştürdüğü yaşamını, düzene sokmak için sorunlarıyla yüzleşmez; yaşadıklarına da içinde bulunduğu duruma da anlam verip onları aşma sorumluluğunu üstlenmez. Zor olanı bir yana koyar; daha kolay olanı tercih eder. Kurtuluş umudunu, evliliğe bağlar. Macide ile evlendikten sonra her şeyin değişeceğine; geride bıraktığı okumalarına, işine sıdk ile sarıldığı günlere yeniden döneceğine, her şeye yeniden başlayacağına inanır. Bu evliliğin ayrıca içinde yaşadığı küçük kentin belirsiz bir şekilde üzerinde hissettiği baskısını kırmasına yardım edeceğini düşünür. Hatta daha ileri gider, bu evliliğin “kurulu düzene uyduğunu, kurulu düzenin koşullarına boyun eğdiğini göstermek” (Bener 2002, 194) için bir fırsat olduğuna inanır. Ne var ki onun bu düşünceleri ve eylemleri, bir irade örneği değil, bilakis evliliği bir araç olarak gördüğünü, onu amaçlaştırmadığını işaret eder. Ayrıca ‘ne derler’ kaygısını, dolayısıyla kendisi olamama durumunu ve sorumluluktan dolayı olarak kaçtığını ifade eder. Nitekim kaçış, yüzleşmenin yerini tutmaz; varolan sorunları büyütür ve hayal kırıklığına neden olur. Nevzat, gerçekleştireceği evliliğin sorunlarını aşmasına yardım edemeyeceğini, “Macide’nin gerçekte beklediği büyük kurtarıcı, yaşantısında köklü bir değişiklik yapabilecek kadar güçlü bir yaratık olmadığını” (Bener 2002, 150) anlar. Bu evliliğin ayrılık ve mutsuzlukla sonuçlanacağını bilir, ama iradesi tutulduğu için kendisine söz geçiremez; bencilce davranır, bir oldubittiye getirerek Macide ile evlenir. Keskin bir eleştirel dikkati olan Necati, Nevzat’ın yaptığı evliliğin “saplanıp kaldığı bataklıktan” kolaylıkla sıyrılmak için başvurulmuş bir girişim olduğunu söyler; bu eylemin dolaylı

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

olarak bir irade felci durumunu işaret ettiğini, dolayısıyla kaçış olduğunu sezdirir: “(...) *Yırtar gibi, birden değişivermek... Olasılığı var mıydı bunun? Oysa, hepsinin yapmaya kalktıkları şey buydu. Savcı Şevket, mahkemede Nâzım Hikmet’ten şiir okumaya kalkmıştı. Üsteğmen Galip, karısıyla hiçbir yönden boy ölçüşemeyecek zavallı bir kadınla düşüp kalkmış, sonra da, ispiro içerek kendini öldürmüştü. Doktor Nevzat en akıllıca yolu seçmişti sözüm ona. Her anlamıyla el değmemiş, tertemiz bir kızla evlenerek sıyrılmak istemişti saplandığı bataklıktan*” (Bener 2002, 126).

Nevzat’ın irade felci yaşadığını işaret eden ikinci eylemi, beklemesidir. Bekleme eylemi, Nevzat bağlamında sorumluluğun tam karşısında yer alan kayıtsızlık durumunu işaret eden bir eylem ve tercihtir. Nevzat, eyleme geçip yaşamının kontrolü eline almak yerine, bir kayıtsızlık durumunu da işaret eden beklemeyi seçer. Beklemek iradesizlikle; iradesizlik kayıtsızlıkla özdeşir. Kayıtsızlık/sorumsuzluk, iradesizliği; iradesizlik ise kayıtsızlığı/sorumsuzluğu geri besler. Rollo May, *Aşk ve İrade* başlıklı kitabında, modern insanın açmazlarını, sorumluluk bilincinin ve karar verme yeteneğinin zayıflamasının hazırladığını söyler (May 2008, 227). Varolanı, olması gereken istikamette değiştirmek isteyen, ancak bunu gerçekleştirecek iç gücü kendisinde bulamayan Nevzat, kendilik nefreti ile umut arasında salınır. Kendisine bir haklılık zemini arar, ancak bütünlüğünü yitirdiği ve bir karara ulaşmakta zorlandığı için kendisini aşamaz. Kayıtsızlığı bazen öyle bir noktaya getirir ki esas olarak kendisinin hazırladığı ve sorumlu olduğu “kördüğüm”ün çözülebilmesi için doğal afetlerden yardım bekler: “*Kaçmalı*” dedi *hıçkırır gibi. Kaçıp gitmeli buradan... Kimseye görünmeden, kimseye haber vermeden.*

Yok muydu başka çıkar bir yol? Nereye gidebilirdi? Gitmek neyi değiştirirdi? Ha buradakiler, ha başka yerdekiler... Onlarla bir arada yaşamaya hükümlüydü. Daha doğuştan. Ama uyumaya, sinmeye de dayanması kalmamıştı artık. Bütün bu insanları, bütün bu yaşamı kökünden sarsacak bir şeyler olsaydı. Kendi yıkımı pahasına bile olsa, bu gidişi düzeltecek, bu düzeni değiştirecek bir sarsıntı. Bir deprem, bir göktaş” (Bener 2002, 139).

Nevzat’ın irade felci yaşadığının en iyi örneği, bütün bir metinde leitmotif olarak öne çıkarılan ve vurgulanan içme eylemidir. Sadece Nevzat değil, onunla bir şekilde arkadaşlık ilişkisinde olan bütün roman kişilerinin en temel eylemlerinden birisidir içmek. Necati de Terzi Nuri de Nermin’in kocası üsteğmen Galip de Savcı Şevket de kısaca Erdemir’te bulunan aydınlar, buldukları zaman içki, bulamadıkları zaman ise abartırlar, pamukla süzölmüş ispiro içerler.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Başkişi Nevzat, içkinin kendisine olan saygısını azalttığını, suçluluk duymasına neden olduğunu, iyi ve güzel şeyleri kirlettiğini, insan için açmazdan başka bir şey hazırlamadığını bilir. Ne var ki acilen çözülmesi gereken sorunları karşısında her zorlanışında; yaşamın kendisinden istediği dirayeti gösteremediğini, sorunlarının üstesinden gelecek kadar direncinin olmadığını her fark edişinde, suçluluk ve pişmanlık duygularının refakatinde, tedricî bir intiharı gerçekleştirir gibi içer: “Zaman zaman bir odaya kapanıp dünyayla bütün ilişkilerini kesmek geçiyordu içinden. Bunun çaresizlikten başka bir şey olmadığını da biliyordu. İçmek de, umutsuzluğun bir görüntüsüydü. İctikçe başlangıçta gülümseyen yüzler kararır; sözde dostlukların yılışıklığı, aşkın, şiirin, içtenliğin üstüne kapkara bir ölüm gibi çökerdi. Çabaladıkça batardı insan. Mahmurlaşan bakışlarla birlikte, en üstün yetenekler birer birer silinir, yerini korkunç bir boşluğa bırakırdı” (Bener 2002, 195).

Nevzat’ın irade felci yaşadığına son bir örnek ise dostu Necati’nin intihar eyleminin hemen ardında Erdemir’i terk etmesidir. Elbette bireyin şehir değiştirmesi, ilk bakışta sıra dışı bir eylem değildir. Sorunlu olan, Nevzat’ın sanki mekân değiştirmekle tamamen düğümlenen iç dünyasının çözüleceğini düşünmesidir. Nevzat, sevgilisi Nermin de dâhil olmak üzere üç yıl yaşadığı şehri, hiçbir şeyle hesaplaşmadan, hiçbir şeyin sorumluluğunu almadan geride bırakır, kaçar. Paul Tillich, aşk, güç ve adalet gibi birbiriyle iç geçmiş ve paradoksal ilişki içinde olan fenomenlerden bahsettiği *Aşk, Güç ve Adalet* başlıklı kitabında “(...) Hayat bir tecrübedir. Herkes ve her şey, tesadüflere sahiptir ve risk almalıdırlar; eylemsel ilişkiler varlığın gücünü ortaya çıkaramazsa, herkesin ve her şeyin varlık gücü gizli kalır” der (Tillich 2004, 53). Nevzat, varlığının açık veya gizli potansiyelini ortaya çıkabilmek için risk almak zorundadır, ancak o hiçbir risk almaz; her şeyi olduğu gibi bırakır, kaçar. İrade felci yaşadığını somut bir şekilde işaret eden bu eylemi, ona göre “budalalıktan başka bir şey değildir”: “Şimdi, bütün bunları geride bırakıp giderken, bir gün önce bir kurtuluş gibi gözüne görünen bu kaçışla, gerçekte neleri yitirmiş olduğunu daha iyi hissediyordu. Budalalıktan başka bir şey değildi bu kaçış. Ama artık geriye dönemezdi. Geri dönmesi hiçbir şey değiştirmezdi, biliyordu. Olaylara, yüreğinin istediği yönü verecek gücü yoktu, olmamıştı. Oysa dönebilmeyi ne kadar isterdi. Her şeye kaldığı yerden başlamayı ne kadar isterdi.

Gözleri doldu. “Çocukluk”, dedi yeniden. Bunun böyle olacağını da biliyordu. Güçsüzlüğünü, dayanıksızlığını ve zavallılığını da ” (Bener 2002, 16-17).

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

Saffet Murat Tura, “Doğmak ve Ölmek” başlıklı denemesinde, birey için gerek kendisinin neden olduğu gerekse dış dünyadan kaynaklanan “travmatik” durumların her zaman kötü olmadığı söyler. Hatta olağandışı durumların “bu dünyanın içinden, derinlemesine çalışılarak kavranmasının anahtarını gizlediğini” söyler (Tura 2002, 113). Başkişi Nevzat, belli başlı eylemlerinin de işaret ettiği gibi içinde bulunduğu durumu, kendisini ve dünyayı derinlemesine tanıma ve kavrama olanağı olarak hiç göremez. Her ne kadar değişmek, içinde bulunduğu durumu aşmak istese bile iradesi felç olduğu için kendi eliyle düğümlediği yaşamını, kaçarak daha çıkılmaz bir hâle getirir.

Sonuç

İlk yayınlandığı zaman, yazarı tarafından *Gordiyom* olarak adlandırılan ve daha sonra ismi *Yalnızlar* olarak değiştirilen roman, *Yalnızlar* başlığı dikkate alınarak yalnızlık durumunu anlatan bir metin olarak okunabileceği gibi *Gordiyom* ismi göz önünde tutularak bireyin kilitlenme veya çıkışsızlık durumunu ele alan bir metin olarak da değerlendirilebilir.

Bu yazıda da belirtildiği *Yalnızlar*, aydın bireyin yaşamakta olduğu irade felci ve kaçış durumunu anlatan bir romandır. Romanda bu husus, başkişi Nevzat’ın kendisi ve şeylerle kurduğu ilişkileri ile sunulmuştur. Nevzat, yalnızlık, anlamsızlık, özgürlük gibi varoluşsal sorunları olan bir roman kişisidir. İçinde bulunduğu durum, onu iki olanakla karşı karşıya getirir ve sürekli bir tercihe zorlar. İradesi felç olduğu için Nevzat, her seferinde kaçışı tercih eder. Evlenir, eyleme geçmek yerine bekler; içer ve yaşamakta olduğu şehirden kaçır. Sadece bu eylemleri bile onun irade felci yaşadığının somut işaretleridir.

Yalnızlar, çağdaş bireyin iç iktidarsızlığını, irade felci ve kaçış durumunu Türkçede eşine az rastlanır bir ustalıklarla anlatan başarılı bir romandır. Bu bakımdan önemli ve değerlidir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/4 Fall 2010*

KAYNAKÇA

- ANDAÇ, F., (2004), *Erhan Bener'in Dünyasına Yolculuk*, İstanbul, Dünya Kitapları.
- BENER, E., (2002), *Yalnızlar*, İstanbul, Remzi Kitapevi, 470 s.
- Fethi Naci, (2007), “Yalnızlar”, *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.450-453.
- MAY, R., (2008), *Aşk ve İrade*, Çev.: Yudit Namer, İstanbul, Okuyanıs Yayınları.
- MENGÜŞOĞLU, T., (1988), “İnsanın ‘Hayır’ Diyebilen Davranışına Karşılık Hayvanın Daima ‘Evet’ Demesi”, *İnsan Felsefesi*, İstanbul, Remzi Kitapevi, s.294-297.
- TILLICH, P., (2004), *Aşk, Güç ve Adalet -Ontolojik Tahliller ve Etik Yaklaşımlar-*, Çev.: Ruhattin Yazoğlu-Bozkurt Koç, İstanbul, Yeni Zamanlar Yayınları.
- TURA, S. M., (2002), “Doğmak ve Ölmek”, *Şeyh ve Arzu*, İstanbul, Metis Yayınları, s.107-122.